

ΕΝΑΡΚΤΗΡΙΑ ΟΜΙΛΙΑ

Υπό του Πρωτοπρ. Σταύρου Κοφινά, Συντονιστού του Δικτύου του Οικουμενικού Πατριαρχείου για την Ποιμαντική Διακονία στον Χώρο της Υγείας

Σεβασμιώτατε,

Πριν από τρία χρόνια, τον Οκτώβριο του 2008, αρκετοί από εμάς είχαμε συγκεντρωθεί κοντά σας, σε αυτή την αίθουσα, για την έναρξη του 1^{ου} Διεθνούς Συνεδρίου του Οικουμενικού Πατριαρχείου για την Ποιμαντική Διακονία στον Χώρο της Υγείας. Το Συνέδριο αυτό ήταν ένα τόλμημα από την Μητέρα Εκκλησία. Ήταν η πρώτη φορά που το Πατριαρχείο κάλεσε εκπροσώπους από όλο τον κόσμο, οι οποίοι σχετίζονται με την ποιμαντική διακονία του ασθενούς αλλά και με την ιατρική και νοσηλευτική του φροντίδα, για να ανταλλάξουν απόψεις για το έργο τους. Ο σκοπός ήταν να δημιουργηθεί ένα δίκτυο συνεργασίας και αλληλοβοήθειας μεταξύ των τοπικών μας Εκκλησιών γύρω από την διακονία που προσφέρουν και να αναπτυχθεί ένας διεπιστημονικός διάλογος και μια συνεργασία ανάμεσα στους ποιμένες και στους λειτουργούς Υγείας που φροντίζουν τον άρρωστο. Στο τέλος του συνεδρίου, όλοι εξέφρασαν την επιθυμία να ευλογήσει ο Παναγιώτατος τη δημιουργία ενός τέτοιου Ορθοδόξου «Δικτύου». Ενώ αυτή η επιθυμία ήταν έντονη, συγχρόνως υπήρχε μια αμφιβολία: αν θα μπορούσε αυτός ο στόχος να πραγματοποιηθεί. Ίσως αυτοί που αμφισβήτησαν την δυνατότητα να επιτευχθεί αυτός ο στόχος δεν υπολόγισαν τρία πράγματα: 1) την ποιμαντική ευθύνη και επιμονή που χαρακτηρίζει τον Οικουμενικό Πατριάρχη μας · 2) το ευρύ πνεύμα, την διάκριση και την προθυμία που χαρακτηρίζει εσάς, Σεβασμιώτατε, καθώς και την καλοσύνη σας που διαχέεται σε όλη τη φιλόξενη μητρόπολη της Ρόδου · 3) την αφοσίωση των μελών της οργανωτικής επιτροπής μας και κάποιων άλλων οι οποίοι, εξ αρχής, υποστήριξαν αυτή την προσπάθεια με διάφορους τρόπους, και που δούλεψαν σκληρά και με ζήλο.

Εκλεκτοί προσκεκλημένοι,

Παρόλες τις αμφιβολίες και δυσκολίες που συναντήσαμε, αυτό που τολμήσαμε να κάνουμε εδώ στην Ρόδο το 2008 καρποφόρησε! Μετά το 1^ο ιστορικό Διεθνές Συνέδριο, το Οικουμενικό Πατριαρχείο δημιούργησε το «Δίκτυο του Οικουμενικού Πατριαρχείου για την Ποιμαντική Διακονία στον Χώρο της Υγείας». Όπως θα διαβάσετε στην περιγραφή η οποία περιέχεται στο ντοσιέ που πήρατε κατά την εγγραφή σας απόψε, Το «Πατριαρχικό Δίκτυο» έχει χαρακτήρα επιμορφωτικό, ποιμαντικό και ιατρικοκοινωνικό. Δίνει στους συμμετέχοντες τη δυνατότητα της ανταλλαγής απόψεων, βάσει εμπειριών, σε θέματα τα οποία σχετίζονται με την μέριμνα και φροντίδα που προσφέρουν στους ασθενείς και τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι ίδιοι στην διακονία τους. Σκοπός του είναι η αναβάθμιση της φροντίδας που παρέχουν οι κληρικοί και οι λειτουργοί Υγείας, μία αρτιότερη και υψηλότερη ποιότητα στον χώρο της υγείας και της ποιμαντικής.

Το δεύτερο αυτό διεθνές συνέδριο είναι εξίσου ένα τόλμημα. Τολμήσαμε να οργανώσουμε ένα συνέδριο μέσα σε περίοδο οικονομικών δυσχερειών και αβεβαιότητας. Θα μπορούσε κάποιος να μας κατακρίνει και να θεωρήσει ότι κάτι τέτοιο είναι μια πολυτέλεια, αλλά νομίζω ότι θα συμφωνήσετε μαζί μου λέγοντας ότι, δεν είναι πολυτέλεια, αλλά μια «πολύτιμη ανάγκη». Οι συνθήκες που διαμορφώνονται σήμερα διεθνώς προκαλούν ιδιαίτερες ποιμαντικές ανησυχίες και απαιτήσεις. Μας υποχρεώνουν να εντοπίσουμε τις περίπλοκες αιτίες που εμποδίζουν την διαφύλαξη της ενότητας της Εκκλησίας, την δυνατότητα να ζήσουμε ενωμένοι ως ζωντανά μέλη του Σώματος του Χριστού, και όχι αποκομμένοι από την χάρη και την αγάπη του Θεού και την κοινωνία του Αγίου Πνεύματος. Σ' αυτές τις δύσκολες στιγμές που ζούμε, δεν αρκεί να πούμε ότι ο σκοπός της Εκκλησίας είναι να συμπαρασταθεί ή να βοηθήσει τον άνθρωπο. Υπάρχει η απόλυτη ανάγκη να κηρύξουμε emphaticά και εμπράκτως ότι ο Χριστός ήρθε, όχι απλά για να βοηθήσει ή να συμπαρασταθεί στον άνθρωπο, αλλά για να σώσει τον άνθρωπο και να τον ελευθερώσει από τα δεσμά του θανάτου.

Αλλά το τόλμημα αυτού του συνεδρίου δεν εστιάζεται στις οικονομικές και οργανωτικές δυσκολίες που συναντήσαμε στην για την πραγματοποίησή του. Το κυριότερο τόλμημα είναι ότι, επιλέξαμε, εδώ στην Ρόδο, να συζητήσουμε, με, απόλυτη ειλικρίνεια, το θέμα του θανάτου. Λέω με «απόλυτη ειλικρίνεια» γιατί ο περισσότερος κόσμος, ακόμα και εμείς οι κληρικοί, αποφεύγουμε να συζητήσουμε το θέμα του θανάτου με ευθύτητα. Συνήθως το αποφεύγουμε μέσα από την άρνηση, καλύπτοντας τις προσωπικές, διαπροσωπικές και πρακτικές μας δυσκολίες σε σχέση με τον θάνατο με θεωρητικές φιλολογικές συζητήσεις, παρηγορητικές παραινήσεις και πλασματικές ελπίδες. Αλλά, όσο προσπαθούμε να αποφύγουμε το γεγονός του θανάτου και όλες τις δύσκολες του διαστάσεις, τόσο καλλιεργούμε το άγχος εν όψει του θανάτου και, συνεπώς, εν όψει της ζωής. Όταν αποφεύγουμε να αναγνωρίσουμε και να αντιμετωπίσουμε την θνητότητα του σώματός μας, αποκόπτουμε τον εαυτό μας από την ίδια μας την ύπαρξη, με τίμημα την ελευθερία μας. Παύουμε να έχουμε την δυνατότητα να σχετισθούμε με τον εαυτό μας, ως μια μοναδική και ανεπανάληπτη οντότητα, και να σχετισθούμε με τον άλλον, είτε ο άλλος είναι ο Θεός, είτε είναι ο συνάνθρωπος.

Οι μέρες που έχουμε στην διάθεσή μας δεν επαρκούν για να εμβραθύνουμε επαρκώς σε όλα τα θέματα που αφορούν στον θάνατο. Επιλέξαμε, λοιπόν, να εστιάσουμε το θέμα του συνεδρίου μας στην προ των θυρών του θανάτου μέριμνα για δύο βασικούς λόγους:

1) Για να αποφύγουμε συζητήσεις που δεν θα μας ωφελήσουν σε τίποτα. Εάν καταφεύγαμε σε τέτοιες συζητήσεις, και μάλιστα στις δύσκολες μέρες που ζούμε, όντως το συνέδριο μας θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως μια πολυτέλεια. Αλλά, εφ' όσον επιθυμούμε να κηρύξουμε με έναν ουσιαστικό τρόπο την αλήθεια για την ζωή και τον θάνατο, αν θέλουμε πραγματικά να βοηθήσουμε τον άνθρωπο και να του προσφέρουμε σωτηρία, πρέπει να είμαστε αληθινοί και συγκεκριμένοι και να αποφύγουμε «μωράς ζητήσεις και γενεαλογίας». Ο μόνος τρόπος να το πετύχουμε αυτό είναι να έχουμε τον θάνατο και αυτόν που πεθαίνει διαρκώς μπροστά μας. Αυτός που

πεθαίνει είναι συγκεκριμένος και αληθινός – αληθινός στους πόνους του, στην αγωνία του, αληθινός στις εξωτερικές και εσωτερικές συγκρούσεις του και αληθινός και στις ελπίδες του. Οι δυσκολίες του και οι δυσκολίες της οικογένειάς του και αυτών που τον φροντίζουν, είναι επίσης συγκεκριμένες. Μόνο αν είμαστε ειλικρινείς και ανοιχτοί απέναντι σε αυτές θα μπορέσουμε να διακονήσουμε τον άλλο με έναν ολοκληρωμένο τρόπο.

2) Ο δεύτερος και κυριότερος λόγος που επιλέξαμε το θέμα του συνεδρίου μας είναι επειδή η φροντίδα του ανθρώπου που πεθαίνει θα είναι ένα από τα μεγαλύτερα ιατρονοσηλευτικά -και συνεπώς ποιμαντικά προβλήματα -που θα χρειασθεί να αντιμετωπίσουμε μέσα στα επόμενα χρόνια. Οι δυσκολίες τις οποίες βιώνει ο άρρωστος που πεθαίνει σήμερα θα πολλαπλασιασθούν και θα γίνουν ακόμη πιο περίπλοκες. Γι' αυτό, υπάρχει η επείγουσα ανάγκη να ευαισθητοποιηθούμε, όσο μπορούμε περισσότερο, γύρω απ' αυτές τις δυσκολίες ώστε να είμαστε προετοιμασμένοι να τις αντιμετωπίσουμε.

Εδώ μιλάνε οι αριθμοί. Η μακροβιότητα του πληθυσμού συνεχώς αυξάνεται. Το 1955 ο μέσος όρος ζωής στις αναπτυγμένες χώρες ήταν 69.8 και παγκοσμίως μόλις 46,4 ετών. Το 2000 ήταν 74.1 και προβλέπεται ότι το 2025 θα φθάσει στα 77.9.¹ Ο μέσος όρος ζωής για το παιδί που γεννιέται σήμερα θα είναι 80 ετών. Το 2025, 800 εκατομμύρια άτομα θα είναι πάνω από 65 ετών, μια αύξηση 300% από το 1955, ενώ το 2025, 65% των θανάτων θα είναι σε ηλικίες πάνω από 65 ετών. Το 2008, 7.6 εκατομμύρια πέθαναν από καρκίνο και προβλέπεται ότι το 2030 θα φθάσουν στα 11.8 εκατομμύρια.² Παράλληλα, το 2008, 17.3 εκατομμύρια άτομα πέθαναν από καρδιαγγειακά νοσήματα και προβλέπεται ότι μέχρι το 2030, θα φθάσουν στα 23.6 εκατομμύρια.³

¹ <http://earthtrends.wri.org/text/population-health/variable-379.html>

² <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs297/en/>

³ <http://www.america.gov/st/health-english/2008/June/200806121414571cnirellep0.7136347.html#ixzz1ZXMzNDVT>,
http://www.who.int/cardiovascular_diseases/en/

Αυτά τα στοιχεία δείχνουν ότι, παρόλο που η ιατροφαρμακευτική επιστήμη έχει σημειώσει πρόοδο στην πρόληψη και θεραπεία σοβαρών ασθενειών, αυξάνοντας την μακροβιότητα του πληθυσμού, αυτή η «πρόοδος» παρατείνει την διαδικασία του θανάτου έτσι ώστε ο ανθρώπινος οργανισμός πολλές φορές φθάνει σε πλήρη ανεπάρκεια (feebleness) και, παρόλα ταύτα, παραμένει στην ζωή. Αυτή η παράταση δημιουργεί αρκετές δυσκολίες και διλήμματα. Όλο και περισσότερο διαπιστώνεται ότι τα νοσηλευτικά ιδρύματα (τα νοσοκομεία, τα γηροκομεία, τα ειδικά κέντρα αποκατάστασης) αδυνατούν να σηκώσουν τον φορτίο αυτής της παρατεταμένης φροντίδας. Πέραν τούτου, οι ψυχολογικές δυσκολίες που δημιουργεί η κατάσταση είναι τεράστιες. Εδώ πρέπει να ερωτήσουμε: πόσα ιδρύματα μπορούμε να κτίσουμε και να συντηρήσουμε για να καλύψουμε τις αυξανόμενες ανάγκες των αρρώστων που θα βρεθούν στο τελικό στάδιο της ζωής; Μήπως χρειάζεται να δημιουργήσουμε άλλες εναλλακτικές λύσεις;

Σήμερα διαμορφώνεται η τάση να μη μείνει ο άρρωστος που πεθαίνει σε ένα νοσηλευτικό χώρο αλλά να μείνει, όσο είναι εφικτό, στο οικείο του περιβάλλον, ώστε να διαφυλαχθεί η αξιοπρέπειά του και να έχει μια καλύτερη ποιότητα ζωής. Αυτή η τάση απαιτεί την ενεργή συμμετοχή και αφοσίωση των μελών της οικογένειας. Το μεγάλο ερώτημα είναι αν η οικογένεια μπορεί να σηκώσει το σταυρό αυτής της φροντίδας;

Σε λίγα χρόνια, οι σημερινή νέοι θα πρέπει να σηκώσουν αυτό το μεγάλο βάρος. Στατιστικά προβλέπεται ότι το 2025 η αναλογία θα είναι 10/3.1 (10 άτομα για 3.1 άτομα πάνω από 65 ετών). Και εδώ έρχεται η πιο κρίσιμη ερώτηση: Πόσοι από τους σημερινούς νέους θα έχουν το ψυχικό σθένος να σηκώσουν το φορτίο αυτού του σταυρού όταν οι ίδιοι, μέρα με την ημέρα, απομακρύνονται υπαρκτικά, διαπροσωπικά και κοινωνικά από το γεγονός του θανάτου; Και το πιο σημαντικό: **πόσο θα μπορέσουν να αντιμετωπίσουν το δικό τους το θάνατο;** Ήδη, παρατηρούμε ότι τα γραφεία των ψυχοθεραπευτών γεμίζουν μέρα με την ημέρα από νέους ανθρώπους που πάσχουν από μια έντονη θανατοφοβία, που δυσκολεύονται να

αντιμετωπίσουν, όχι μόνο το θάνατο, αλλά και τη ζωή, και που δεν έχουν την θέληση να ζήσουν.

Σήμερα υπάρχει η ψευδαίσθηση ότι κάποιος μπορεί να ελέγξει απόλυτα την ζωή του, να ελέγξει την φύση με τεχνολογικά μέσα, να εμποδίσει την φθορά και αποτρέψει τον θάνατο. Όταν, συνειδητά ή ασυνείδητα, διαπιστώσει ότι αυτή η προσπάθεια είναι μια ψευδαίσθηση και δει κατάματα την αδυναμία του και την ματαιότητα των προσπαθειών του, τότε κυριεύεται από έναν τεράστιο φόβο. Αντικρίζοντας το θάνατο, δοκιμάζονται τα όρια της ανθρώπινης ελευθερίας. Αυτή η δοκιμασία πολλές φορές φέρνει τον άνθρωπο σε ένα υπαρξιακό αδιέξοδο και στην συνέχεια τον απομονώνει. Καθώς είναι φυλακισμένος στην μοναξιά του, τον κυριεύουν οι ενοχές του. Όπως ο Ιβαν Ιλίτς του Τολστόι, βλέπει ότι δεν αξιοποίησε την ζωή του στο έπακρο, βλέπει πόσο μάταιες ήταν οι προσπάθειές του, πόσο άδεια ήταν η ζωή του, και μετά διερωτάται τι νόημα είχε και έχει αυτή η ζωή. Αποκομμένος από κάθε κοινωνικό ιστό, που είναι απαραίτητος για την ολοκλήρωση της υπάρξεώς του, εγκλωβισμένος μέσα σε μια ψυχική σύγχυση, δεν μπορεί να βρει την σωτηρία του.

Εάν θέλουμε να προσφέρουμε σωτηρία στον άνθρωπο που βρίσκεται σ' αυτή την κρίση, χρειάζεται πρώτα να αναγνωρίσουμε πως εμείς, οι κληρικοί, έχουμε συμβάλει στην σύγχυση που αυτός βιώνει, κυρίως με τις ασήκωτες ενοχές που έχουμε επιβάλει και με έναν λανθασμένο φόβο που έχουμε καλλιεργήσει. Εάν θέλουμε να τον βοηθήσουμε να αντιμετωπίσει τον θάνατο, πρέπει να προσδιορίσουμε τι σημαίνει να «υποφέρει» κανείς και να καθορίσουμε τι σημαίνει «ανθρώπινη αξιοπρέπεια» και ποια είναι η ουσιαστική «ποιότητα ζωής».

Η υπαρξιακή κρίση που ο σημερινός άνθρωπος βιώνει σε σχέση με τον θάνατο είναι μια πρόκληση για κάθε εκκλησιαστική κοινότητα, κάθε ποιμένα και κάθε λειτουργό Υγείας. Αν οι ενορίες μας λειτουργούν εκκλησιαστικά, τότε δεν πρέπει να αφήσουμε τον συνάνθρωπό μας που φεύγει από αυτή την ζωή και την οικογένειά του να βυθιστούν στην μοναξιά και στην απόγνωση. Είναι απαραίτητο να συσφίξουμε τις μεταξύ μας σχέσεις και να φτιάξουμε

ένα γερό δίκτυο αλληλεγγύης με αληθινές αδελφικές σχέσεις που πηγάζουν από το Κοινό Ποτήριο της Ζωής.

Γνωρίζοντας τις δυσκολίες που διαμορφώνονται σχετικά με την περίθαλψη του ανθρώπου που βρίσκεται στο τελευταίο στάδιο της ζωής αλλά και τις υπεράνθρωπες προσπάθειες που καταβάλλονται από τους αφοσιωμένους επιστήμονες οι οποίοι υπηρετούν στον χώρο της Υγείας, οφείλουμε να συνεργασθούμε με τις υπηρεσίες και αυτούς που φροντίζουν τον πάσχοντα, αναγγέλλοντας, με αυτό τον τρόπο, την αγάπη του Χριστού. Μια τέτοια ποιμαντική προσέγγιση δεν περιορίζεται στην ανάπτυξη μιας «κοινωνικής δράσης». Εκφράζει κάτι πιο ουσιαστικό: ότι η εκκλησιαστική κοινότητα και κάθε μέλος της δεν συμπαραστέκεται μόνο στον άλλον. “ Σ υ ν - β ι ώ ν ε ι ” την δοκιμασία του άλλου, σ υ σ τ α υ ρ ώ ν ε τ α ι με τον άλλον, όπως ο Χριστός σταυρώνεται για μας. Ο καθένας συσταυρώνεται με τον Χριστό και μαζί του ανασταίνεται.

Όμως ξέρουμε ότι, για να συσταυρωθούμε με τον άλλον, χρειάζεται ο καθένας μας να σταυρώσει τον ατομοκεντρικό του εαυτό και να εξετάσει πώς ο ίδιος αντιδρά απέναντι στο θάνατο. Αν θέλουμε να κατανοήσουμε τον θάνατο και αυτόν που πεθαίνει, δεν φτάνει να πούμε ότι όλοι μας θα πεθάνουμε, αλλά ότι εγώ θα πεθάνω. Ο Τολστόι έγραψε ότι «Αν κάποιος έχει μάθει να σκέπτεται, άσχετα τι είναι αυτό που σκέπτεται, πάντα σκέπτεται το δικό του θάνατο.» Μόνο με αυτό τον τρόπο μπορεί να ανακαλύψει την αλήθεια. Και ερωτάει ο Τολστόι, «και τι αλήθεια μπορεί να υπάρξει αν υπάρχει ο θάνατος;» Γι’ αυτό ο Μέγας Αντώνιος λέει «ο θάνατος, όταν κατανοηθεί από τους ανθρώπους, είναι αθανασία. Δεν τον κατανοούν οι αμαθείς, γι’ αυτούς είναι θάνατος.»⁴

Ελπίζω ότι το 2ο αυτό συνέδριο του Οικουμενικού Θρόνου δεν θα μας αφήσει να μείνουμε αμαθείς αλλά θα μας δώσει την ευκαιρία να κατανοήσουμε τον θάνατο και αυτόν που πεθαίνει. Τις λίγες

⁴ Άγιος Αντώνιος, Συμβουλές για το ήθος των ανθρώπων και την ενάρετη ζωή, σε 170 κεφάλαια, (Κεφάλαιο 49), Μετάφραση Αντ. Γ. Γαλίτης, Φιλοκαλία των ιερών Νηπτικών, Τόμος Α', Εκδόσεις Το Περιβόλι της Παναγίας, 1984, σ. 35.

μέρες πού έχουμε μπροστά μας, θα μας δοθεί η ευκαιρία να ενισχύσουμε, μέσα σε ένα κλίμα αλήθειας και αδελφικής αγάπης, το δίκτυο που δημιουργήσαμε το 2008. Αν κατανοήσουμε τον θάνατο, τον εαυτό μας και συνεπώς τον συνάνθρωπό μας, τότε, ενωμένοι μεταξύ μας και με τον Χριστό, θα ανακαλύψουμε ότι οι πύλες του θανάτου δεν είναι τίποτα άλλο από τις πύλες του ουρανού, τις πύλες της αιώνιας Βασιλείας. Όταν θα τις περάσουμε, θα περάσει μαζί μας και ο ίδιος ο Χριστός⁵, ο Κύριος των δυνάμεων. Αυτός εστίν ο Βασιλεύς της Δόξης.

Ρόδος
12 Οκτωβρίου 2012

⁵ Ησύχιος, «Προς τον Θεόδουλο (150)», Μετάφραση Αντ. Γ. Γαλίτης, Φιλοκαλία των ιερών Νηπτικών, Τόμος Α', Εκδόσεις Το Περιβόλι της Παναγίας, 1984, σ. 205,